

Éppen ezzel, hogy még mindig a valós társadalmi és politikai élet hiányosságainak fikatív kompenzációjaként működött, megmaradt annak, ami mindig is volt Szlovéniában: legfőbb nemzeti „*politicum*”, amely mindig „többet” jelent maguknál a poétikai megformálást adó szavaknál, s amely morális és egyéb tekintélye ellenére is híján van minden operatív és gyakorlati erőnek. A szlovén költészet artizmusa így továbbra is megmaradt hatalmas, globális metaforának. Egzisztenciális, esztétikai és egyéb „játékainak” horizontja még mindig politikai jellegű, és semmi sem utal arra, hogy ebben bármi is megváltoznék.

Bár ahogy már jeleztük, ez az a „sors”, amit a szlovén költészet nem egymaga formál a maga számára.

Gállos Orsolya

A SZLOVÉN KATYN

Drago Jančar egy rettenetes, a közelmúltig kibeszéletlen szlovén traumát dolgoz fel a KÉT KÉP-ben. Nem más ez, mint a testvérháború, Jančar szavaival az ideológiák háborúja, amelyben a szlovénség, Európa egyik legkisebb népe igen súlyos árat fizetett. (Lélekszámuk a határokon belül ma egymillió-nyolcszáz ezer, diaszpórájuk arányaiban a miénkhez mérhető.) A második világháború tragikus módon megosztotta a szlovéneket; megosztottságukat nemcsak a megszállókhoz való viszony szabta meg, hanem az is, hogy ki miként viszonyult a kommunista eszmékhez, amelyek 1943-tól fogva meghatározták az addig koalíciós alapon szerveződött ellenállási mozgalmat.

Amikor eldőlt a háború sorsa, Szlovénia területéről, ahol a jugoszláviai harcok utolsó csatái zajlottak, több tízezer fehér menekült Ausztriába, Karintia tartomány angolok által megszállt területére, ahol egyébként nagyszámú szlovén nemzetiség él. Nemcsak háborús bűnösök, nemcsak fehér tisztek adták meg magukat az angoloknak a megmenekülés reményében, hanem sok tízezer közkatonai is, akit éppúgy erőszakkal soroztak a do-

mobran egységekbe, mint ahogyan a partizánok is soroztak. Az angolok 1945 májusának utolsó napjaiban, Tito ismételt surgetésére, ezeket a hadifoglyokat visszaadták Jugoszláviának – ahogy a kózákokat is Sztálinnak. Becslések szerint tíz-tizenháromezer domobrants, többségükben alsó-szlovéniai parasztfiúkat, akiket a partizánok ezután néhány nap alatt belelőttek Kočevski Rog karsztharangjaiba, szakadékaiba. A visszaszolgáltatott szerb, horvát, szlovén nemzetiségű hadifoglyok és civilek, családtagok létszáma brit források szerint meghaladja a félmilliót.

° A jugoszláv Katynról évtizedeken át csak a szlovén szájhagyomány beszélt. Mert ezekből a sírokból is jöttek elő túlélők, akik elmondták vagy leírták, ami történt. De aki behozta az országba az emigrációban megjelentetett dokumentumokat, mint Drago Jančar 1973-ban, izgatás vádjával börtönbe került. Végül Edvard Kocbek költő, a partizánmozgalom egykori, időközben kegyvesztett vezetője törte meg a csendet 1975-ben, és beszélt egy interjúban Kočevski Rog-ról. Az elmondottakkal óriási vihart ka-

vart, majd további tíz esztendeig ismét csak magánbeszélgetésekben esett szó minderről. 1985-ben Spomenka Hribar adott közre a *Nova revija*-ban egy szenvedélyes hangú esszét NEMZETI MEGBÉKÉLÉS címmel, a bűn megvallására, megbánásra és megbékélésre hívta fel az egykori tetteiket. A felhördülés ismét óriási volt, ám ettől kezdve, párhuzamosan a szlovén közélet pluralizálódásával, megkezdődött az össznépi trauma nyilvános feldolgozása. A múlt őszön a radikális szlovén ifjúsági lap, a *Mladina* közölni kezdte a túlélők visszaemlékezéseit.

Drago Jančar novelláját 1984-ben közölte a *Nova revija*.

Hogy miért gondolta mindezt végig a szlovén író éppen az argentin desaparecidók ürügyén? Mert akik elkerülték a szlovén Katynt, azon szlovén domobranok tízezrei menekültek annak idején Argentínába; jelentős szlovén kolóniák alakultak ki a dél-amerikai ország nagyvárosaiban, és az ottani emigráció második, harmadik nemzedéke most kezdi a párbeszédet az óhaza háború utáni nemzedékeivel.

Drago Jančar

KÉT KÉP

Gállos Orsolya fordítása

„A sors kedveli az ismétléseket, variációkat, szimmetriákat... Megölik őt, és ő nem tudja, csak azért hal meg, hogy elismételjen egy jelenetet...”

(J. L. Borges: BONYODALOM)

„Képzeld el, hogy az emberek egy barlangszerű föld alatti helyen élnek... Ha azonban valakinek egy csöpp esze van, arra kell gondolnia, hogy a látási zavarok kétfélék, és két okból keletkeznek: vagy akkor, ha az ember világosságból megy sötétségbe, vagy ha sötétségből megy világosságra. Mármost meggondolva, hogy ugyanez áll a lélekre is: ha azt látja, hogy valamely lélek zavarban van, s nem képes valamit felismerni, ezen nem nevet értelmellenül...”

(Platón: ÁLLAM, VII – Szabó Miklós fordítása)

Az öregasszony

A járda szinte üres ezen az oldalon. A lárma, a kiabálás, a szirénák vijjogása messziről hallatszik, az emlékmű mogul, a hatalmas tér túlsó végéről. Itt csak néhány ember álldogál a boltok előtt, a fák között, tanakodnak, és mind arra figyel, az emlékmű felé. Fekete ruhás öregasszony közeledik a fehér kovezeten, lassan halad át a nagy üres térségen. Kezét melléhez emeli, mint aki vízben gázol, karján hatalmas táská hintáz, kezében valami fehérret szorongat, mintha attól félne, valaki elragadja tőle. Fáradtnak látszik. Úgy lép a járdára, mint aki lépcsőre kapaszkodik fel. Egy pillanatra maga elé néz, aztán felemeli a tekintetét, és lassan elindul a legközelebbi fához. A